

A női munkaérték problémája.

Írta: KATONA BÉLA.

A nőmunkások és alkalmazottak kérdésével eddig nem foglalkoztam abban az értelemben, mint az most előtérbe kerül, mert a munkaerőt én sohasem a nemek különbözősége, hanem kizárólag termelőképessége szerint mérlegeltem. Ez utóbbi rendszerint abszolút érték, mely a létrehozó okoktól függetlenül vizsgálendő. Felfogásomnak az 1913-ban Budapesten tartott női világkongresszus méltatásában határozott kifejezést is adtam, midőn évkönyvemben* megjegyeztem, hogy a legcsodálatosabb a nők egyenjogúsításának kérdésében, hogy ez egyáltalán probléma; midőn pedig csak arról van szó, vajon hasznára válnék-e az emberiség gazdasági és kulturális haladásának, ha ebben nem csupán a férfi, de a nő munkája is minden előítélet és korlátozás nélkül érvényesülne. Ebből a szempontból egyszerűen képtelenségnek mondtam, s talán szükségtelen hangsúlyoznom, hogy ma még inkább annak tartom, midőn az államok valósággal kegyet gyakorolnak, ha egyik-másik életpályát megnyitják a nők előtt is.

Be kell azonban őszintén vallanom, hogy ez csak elmélet, melyre az élet lépten-nyomon kegyetlenül rácsáfolt, s ennek okaival sohasem volt elég időm behatóan foglalkozni. Ámbár hiszen, talán ráértem volna, de alighanem meg volt az az ösztönszerű érzésem, hogy a kérdés felvetésével, napirenden való tartásával vagy agitatorikus szolgálattal csak sziklát görgettem volna hegynek. Ezt tették egyébként azok a csodálatos kitartású és lelkesedésű nők is, akik törhetlen energiával küzdöttek évek hosszú során keresztül az egyenjogúsítás érdekében.

Most pedig ott tartunk, s erre különösen nagy súlyt kell helyezni, hogy minden előzetes átmehet nélkül azonos munkaterületeken dolgoznak nők és férfiak. Hol van ma már az az üres kifogás, hogy a nők csak könnyebb foglalkoztatásban válhatnak be, midőn tapasztaljuk, hogy kifogástalanul ellátják a rájuk bízott munkát a nehéz iparokban is. Erre nézve nálunk nincsenek részletes adatok, s legfeljebb abból vonhatunk valamelyes következtetést, hogy míg a háború kitörése idején a Budapesti kerületi munkáspénztárnál a férfitagok 81.15, s a nők pedig 18.85 %-kal szerepeltek, ezek az arányszámok a háború kezdetétől múlt év március végéig a férfitagoknál 75.37 %-ra és a nőtagoknál 24.63 %-ra tolódtak el. Még felülőbb a helyzet, ha e részben a német viszonyokat vesszük szemügyre, ahol 1914. júliustól 1915. júliusig, tehát egy év alatt: a bányászat és kohászatban 100 %-kal, a vas- és fémiparban 158 %-kal, a gépiparban 153 %-kal és a vegyi iparban 234 %-kal növekedett a női munkások száma.

Ha nem is akkora mértékben talán, de megközelítőleg nálunk szintén hasonlóképp alakult a helyzet annál inkább, mert mint közismeretes, a hadügyminiszter — gondosan beszerzett tapasztalati adatok alapján — valósággal kötelezte az ipari és egyéb üzemeket, hogy nemcsak a műhelyekben, hanem az irodákban is nőket alkalmazzanak a katonai szolgáltra minősített férfiak helyett, mert a kicserélés a munka minőségének és mennyiségének ár-

talma nélkül történhet. Midőn pedig a nők tömegesebb alkalmaztatásának — a csecsemők és általában a gyermekek ellátása tekintetében — akadálya mutatkozott, a hadügyminiszter az üzemekkel együttesen vállalta megfelelő gondozóhelyek létesítését. De nemcsak ez a — régebben áthidalhatlannak jelzett — akadály hárult el ily tüneményes gyorsasággal, hanem az a legsúlyosabb kifogás is, mely a nő anyaságát mint munkakorlátozó okot állította előtérbe. Erre nézve még nincsenek számszerű adatok, de több üzemben szerzett tapasztalatból kitűnt, hogy a férfi munkások betettség vagy gyengélkedéseimén legalább annyi munkanapot mulasztottak, mint a nők.

Ne felejtjük el, hogy az eddig elmondottak túlnyomórészt azon női munkásokra vonatkoztak, akik többé-kevésbé nehéz bér munkát végeznek, de akik mellett figyelembe veendő a fix fizetésű tisztviselőnők és irodai segédalkalmazottak is. Igen érdekes, sőt a továbbiak szempontjából szükséges is az a megállapítás, hogy a háború kitörése előtt úgy a bér munkásnők, mint a fix fizetésű női alkalmazottak körülből 20 %-át tették az összes férfimunkásoknak és alkalmazottaknak, amely százalékos arány megbízható becslések szerint 20-25 %-kal emelkedett a nők javára. Szóval a helyzet ma az, hogy a háború előtt alkalmazásban állott férfiak legalább negyedrésszének helyére nők kerültek, még pedig többnyire olyanok, akik addig mint háztartásbeliek szerepeltek.

Ezen a ponton kezd az u. n. női munkaerő problémája igen komolyan mérlegelendő alakot ölteni, amellyel nemcsak elméletileg, hanem a gyakorlati politika terén is haladéktalanul foglalkozni kell. Amennyire ily futólagos megjegyzések keretében lehet, s annak ismételt hangsúlyozásával, hogy e nagyfontosságú kérdés tanulmányozására nem volt kellő módomban és alkalom, nagyjából csak néhány észrevételt tehetek.

Az a benyomásom, hogy a szóbanforgó kérdés, a háborús viszonyok kényszerítő körülményei folytán két irányban bírálendő el.

Az egyik maga az adott helyzet, vagyis hogy különböző munkaterületeken nők foglalták el a férfiak helyét. Ez az állapot a háború befejezésével csak annyiban változik, hogy a nők nagyrésze visszatér majd a háztartásba, ha az eltartó férfi haza kerül, de a nagyobbik nesz kétségkívül megmarad az elfoglalt helyeken, mert vagy saját anyagi helyzete kényszeríti erre, vagy pedig végleges üresedés fog béállani. Utóbbi esetben a munkaadó egyenesen kényszerítve lesz az alkalmaztatás fentartására.

Itt fog aztán eldőlni, s ez a kérdés másik része, hogy miként fog a női munkaerő, illetve női munkaérték problémája alakot ölteni és esetleg a végleges megoldás elé jutni.

Számolni kell nevezetesen azzal a körülménnyel, hogy a nő képes lesz-e a férfival normális viszonyok mellett is tényleg egyenértékű munkát végezni, ami akkor már nem csupán a kitartáson, a szorgalmon, vagy nyers (erő kérdésén, hanem a szakképzettségen is fog múlni. Ma, a rendkívüli erőfeszítések és aránylag véve elég magas bérek vagy fizetések idején mindez nem döntő körülmény, annál kevésbé, mert hiszen válogatásra, vagy pedig érdekellentétek kiélézésére nincs alkalom, de ez utóbbira még lehetőség se, mert hiszen szigorú kormányrendeletek állnak útját minden zavar támasztásának. A békekötés után

* Magyarország közgazdasága 1913-ban. 289-ik oldal.

mindez megváltozik, s ha a szervezetlen alkalmazottak körében nem is, de a szervezett munkások részéről mindent eszközt meg fognak ragadni, hogy a munkafeltételek a női munkások kevesebb gyakorlottsága vagy szakképzetlensége ürügyén ne rontassanak.

Ezzel szemben viszont fontos társadalmi, sőt — a háborút követő gazdasági viszonyokra való tekintettel — egyenesen állami érdek, hogy egyrészt termelésünk zavartalan) menete biztosíttassék, s hogy másrészt a munkavállalásra kész és alkalmas nők egyetlen munkaterületről se szoríttassanak ki. A probléma helyes megoldása tehát azon fordul meg, hogy a férfimunkások szerzett jogaiból eredő igényeivel, a női munkaerő alkalmazása, a munkafeltételek egész vonalán összhangban álljon. Ez akként lehetséges, hogy a női munkásoknak — már saját jól felfogott érdekében is — ép oly szervezettségre kell törekedniük, mint amily fegyelmezett szervezkedés a férfiak részére megteremtette a védelmezni kívánt eredményeket.

A szervezkedés azonban korántsem jelentheti a végleges sikert, sőt még a helyes megoldás kezdetét sem. Mélyreható fordulat a női munkaérték elismerésében akkor fog beállni, ha erre meg lesz a tárgyilagos alap, vagyis a termeléshez való képzettség, ami viszont csak úgy érhető el, ha az állam nem kegyadományképen, hanem az emberi munkának tényleges megbecsülése és a haladás érdekében való kihasználása céljából minden korlátot ledönt, mely ma a nőt tanulmányaiban és szakszerű kiképzésében akadályozza.